

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

A méhmagzat jogképessége és életjoga a magyar jogban

A méhmagzat jogbeli helyzetének tisztázása a hazai jogtudomány fehér foltjai közé tartozik, amelynek oka az, hogy a magzat helyzetének jogszabályi és elméleti értékelésnél két korszakot különböztethetünk meg: Az első szakasz 1945-ig terjed, ekkor a keresztény világnézet uralkodása idején a magzat létét, személyiségét, jogi védelmét megkérdőjelezni, egyben a keresztény ideológiával való szembenállást is jelentette volna. 1949 után viszont az ateista világnézet szemében nyilván csupán elvetendő dogmának tűnt a magzat „személyiségének” és önálló védelmének gondolata.

Kálmán király büntető törvénykönyve I. fejezetének 58. szakasza szól a „Magzatjaikat veszítő asszonyokról”, akik főesperesük előtt vezekeljenek. Ezen sorokból két következtetés vonható le:

- a) az abortusz államilag elítélt, nem kívánatos cselekmény, s ezt alapvetően állami norma kodifikálja.
- b) ugyanakkor nem a rendkívüli kemény, megtorló állami büntetőjog eszközeivel szankcionálnak, hanem egyházi jogszolgáltatás útján.

A Kálmán-i törvény „végrehajtásaként” kezelhetjük az 1279.-ben Budán tartott zsinat döntését, amely kiátkozza a nőket, kik mesterséges abortusszal elhajtották magzatukat.¹

A büntetőjogi forrás csekély az első századokból. Annál bővebb viszont a magánjogi bizonyíték a méhmagzat létének, jogainak elismerésére. A középkori magyar jog átfogó teljes tükrére *Werbőczy Hármaskönyve* egyértelműen állást foglal a méhmagzat teljes jogalanyisága mellett. A forrás világosan rögzíti a középkori magyar jog határozott álláspontját:

- 1) A méhmagzat létezik, jogai vannak.
- 2) Bár elnevezésbeli különbségek vannak (fogamzottak - megszülettek), ez semmi gyakorlati joghátránnyal nem jár. Így a méhmagzat öröklési jogilag „teljes jogú”.

* Jobbágyi Gábor: A méhmagzat jogképessége és életjoga a magyar jogban; Magyar Jog, 1993/5.szám 339-340. oldal

- 3) Bár a védelem alapvetően csak a „törvényes származottakra” terjed ki, ebből nyilvánvalóan nem következik a méhmagzat elpusztításának lehetősége.
- 4) A Hármas könyv sehol nem szól a terhességmegszakítás bármilyen formájú lehetőségéről. Így kijelenthetjük, hogy „jogszerűen” soha nem lehetett megszakítani a terhességet a középkori magyar jog szerint.

Orvosi történetünk szerint is; „Régi törvényeink” (Tripartitum) értelmében már a méhmagzat is kellő jogvédelemben részesült. „Aki a nőnek magzat elhajtása céljából valami italt (abortív szert) adott, rendesen számúzték, mint a magzatát elhajtó nőt, ha az anya meghalt, a szert szolgáló bűnös is halállal lakolt. Ha az elhajtott magzat már életre való volt - ilyenek tartották negyven nappal a fogamzás után - akkor a vétkeket gyermekgyilkosságban marasztalták el”. Itt tehát megjelenik a sokat hivatkozott „negyven napos” határidő. Szó sincs azonban arról, hogy a fogamzástól számított negyven napon belül „megengedett” lett volna a cselekmény, pusztán arról van szó, hogy nem gyermekgyilkosságnak minősül, s csak megvesszőzéssel, számúzetéssel büntetendő. Tehát a magánjog s a büntetőjog egyaránt - tekintettel arra, hogy *egyenjogúnak vallja a méhmagzatot a megszületettekkel* - fogamzástól védte a méhmagzatot e korban. Az érdekesség kedvéért megjegyzendő, hogy a jogi tilalmakkal egyenlő szigorúságúak voltak a népszokások is. Igen szemléletes a Bugyi községbeli kialakult vélemény; „az abortus kezdettől bűn, de ha megmozdul, gyilkosság, mert attól kezdve lelke van a magzatnak.”

Első büntetőtörvénykönyv tervezetünk (1843.évi javaslat) áttöri a több évszázados abszolút abortusz tilalmat, s egy nagyon szűk körű kivételt enged; „ha valaki mint orvos, sebész vagy szülész az orvosi szabályok által meghatározott körülmények közt valamely gyermeket azért, hogy az anyának veszélyben forgó életét megmenthesse, az anya méhében megöl”. A tervezetből azonban nem lett törvény.

A *Csemegi kódex* - 1878.évi V. tc. - az állam és az egyház elválasztásának jegyében egységes, szigorú szabályozást adott a magzatelhajtás cselekményére. A törvény „Az ember élete elleni bűntettek és vétségek” című fejezetben kifejezetten védi a méhmagzatot és külön bünteti a terhes,

magzatelhajtó nőt, és magzatelhajtóját. Az 1900-ban született MTJ. tervezet röviden foglalkozik a jogképesség kezdetével, a méhmagzat helyzetét nem tárgyalja. („Az ember születésétől kezdve jogképes”). A koncepció már születése pillanatában egyöntetű ellenállásra talált.

Az 1928-as MTJ. már lényegesen árnyaltabban fogalmaz. „Minden ember jogképes. Jogképes a méhmagzat is arra az esetre, ha élve születik meg”.

A magyar büntetőjogi elmélet és gyakorlat töretlen elve a *magzatelhajtás abszolút tilalma*. Ezen elvet két, 1933-as Curiai döntésen törik meg, mely lényegében *legalizálja az anya életének és egészségének védelmében az orvosi indikációt*.

A 64/ 1991/XII. 17./ Határozat előzményei és tartalma

1989 tavaszán megalakult a Pacem in Utero Egyesület (Orvosok és jogászok az abortusz ellen), amely alapszabályában kimondja, hogy kiáll és küzd az élethez való jog érvényesítéséért. Az Egyesület tevékenysége mellett, számos más szervezet is kiáll a magzat „élete „ mellett; így pl. a Magzattvédő Társaság 1990. május 11-12-i konferenciáján négy vezető orvos (Czeizel Endre, Gáti István, Frenkl Róbert, Vizi E. Szilveszter) s az egri érsek (Seregély István) által aláírt „ Konzensus az élet védelmében” kimondja: „ Az emberi élet a fogantatás pillanatában kezdődik. A művi abortusz nemkívánatos beavatkozás. A megfogant életnek emberi jogai vannak”. Ahhoz, hogy megérthessük a fent nevezett Egyesület beadványának *okát és célját*, előzményként megvilágítás alá kell bocsátanunk az 1950-es 1981 időszak megítélését az abortuszról. A rendelkezésre álló *pártiratok* alapján a következő szakaszok különíthetőek el az abortuszpolitikában a fent jelölt korszakban:

- 1) Rákosi - Ratkó féle abortuszkorszak. E korszak a mondanivalóját elsősorban Rákosin keresztül hangoztatja; Ratkó Anna neve egyedül a „ nyitóiratokon „ található: érdemrend alapítását javasolja azon anyák részére, akik részben gyermek nevelésével, részben saját munkájukkal tevőlegesen hozzájárultak a szocializmus „építéséhez”. Rákosi Mátyás egyik központi kérdésnek tekintette az abortuszkérdést, a születésszám-növelést a Horthy-korszakhoz képest. Ezt bizonyítja , hogy több iratban az abortuszkérdés az első vagy a fő helyen szerepel. A sort egy 1952. március 14.-i, személyesen Rákosi Mátyásnak címzett *Jelentés* nyitja. „ Az

abortuszok növekedése valószínűleg csak látszólagos, mert az abortuszok egyre inkább intézetben folynak le, így bejelentésre kerülnek. Számukat csak megközelítően lehet megmondani.” A következő dokumentumok a „ népszaporodás kedvezőtlen alakulásának fő okai között” első s egyetlen helyen szerepelteti az abortuszt, amely tévedés évtizedekre rögzült. Törvénytelen minisztertanácsi határozatok, jelentések, jegyzőkönyvek, okmányok fémjelzik az „abortuszterror, abortuszellenes” korszakot, melyben ádáz harcot folytattak az abortuszt végző orvosok, szülésznők ellen, hogy biztosítsák a „ dicsőséges magyar nép kifogyhatatlan utánpótlását”. A Rákosi-féle döntések azonban teljes mértékben megalapozatlanok, törvénytelenek voltak; s emellett hiányzott a szociális háttér is: a nők jelentős részét munkába kényszerítették, lényegében hiányzott a csecsemők, gyermekek ellátását biztosító bölcsődei, óvodai hálózat. Továbbá meredeken zuhant az életszínvonal.*

- 2) A következő korszak 1956-1973 a teljesen szabad abortusz kora, a magyar „ abortuszcsapás „fő időszaka. A „ hangulatjavító” liberalizált abortuszpolitikával próbálták enyhíteni a társadalmi feszültséget - sikertelenül. Mindössze egyetlen irat áll rendelkezésünkre e korból; Az Orvos-Egészségügyi Dolgozók Szakszervezetének Elnöksége 1956. május 7-én egy *feljegyzést* küldött a pártvezetésnek az egészségügyben uralkodó állapotokról.” Az abortőr orvosok túlzott méretű büntetése egyrészt az orvosok elleni általános bizalmatlanságot táplálta, másrészt az orvosokkal szembeni bizalmatlanság kifejezőjének tűnt az orvosok szemében."

A hátra lévő éveket; 1973-1981 az abortuszszabadság korlátozása fémjelzi, amely azonban csődhelyzetet idézett elő az abortuszpolitikában és a népesedéspolitikában egyaránt. E törvény- és alkotmányellenes gyakorlat megszakításának első és legjelentősebb lépéseként kell értékelnünk azon *beadványt*, melyet 1990. január 10-én nyújtott be a Pacem in Utero Egyesület az Alkotmánybírósághoz. A kérelem tárgya „-tekintettel az alapjogokat sértő rendeleti szintű szabályozás, a magzati élet (státus) jogi védtelenségére, szülészek-nőgyógyászok lelkiismereti szabadságának sérelme az emberi élet kezdetével kapcsolatos kétségek tényére - a hatályos abortuszrendeletek *alkotmányellenességének megállapítása, a jogszabályok megsemmisítése.*

* Jobbágyi Gábor: A méhmagzat életjoga - Az abortuszlegalizáció konfliktusa, kiadásért felelős Pacem In Utero Egyesület, Budapest 1994. 121-133. oldal

A fenti körülmények ismeretében most már foglalkozhatunk az 1991. december 17-én megszületett alkotmánybírósági határozattal (továbbiakban AB hat.), amely minden kétséget kizáróan, alaposan megvitatott, jogászai felelősségérzettel mélyen áthatott döntést foglal alkotmányos keretbe. A testület határozatával egyértelműen lezárta és alkotmányellenesnek minősítette a négy évtizedes magyar abortuszszabályozást.

A 64/1991. (XII.17.)évi Alkotmánybírósági Határozat

Az Alkotmánybíróság megállapítja, hogy a terhesség megszakítására vonatkozó szabályok rendeletben való meghatározása alkotmányellenes. Ezért az Alkotmánybíróság az egészségügyről szóló 1972. évi II. törvény 29. § (4) bekezdésének első mondatát, amely szerint „A terhesség megszakításának csak jogszabályban meghatározott esetekben és rendelkezések szerint van helye”, valamint ugyanazon törvény 87. § (2) bekezdését, továbbá a terhességmegszakításról szóló 76/1988. (XI. 3.) MT rendeletet és az annak végrehajtására kiadott 15/1988. (XII. 15.) SZEM rendeletet alkotmányellenesnek mondja ki, és 1992. december 31-i hatállyal megsemmisíti.

Az indítványozók egyik csoportja a terhességmegszakítást szabályozó rendelkezéseket azért kifogásolta, mert álláspontja szerint azok alkotmányellenesen engedik meg, illetve alkotmányellenesen tág körben engedik meg a terhesség megszakítását.

Rögzíteni szükséges, hogy e tanulmány elkészítésekor az alkotmánybírósági határozat tükrében az akkor hatályos Alkotmányt kellett figyelembe venni!

- a) Az indítványok azt a nézetet képviselik, hogy a sérelmezett jogszabályok ellentétesek az Alkotmány 54. § (1) bekezdésével, amely szerint minden embernek veleszületett joga van az élethez és az emberi méltósághoz, amelyektől senkit sem lehet önkényesen megfosztani. Az indítványozók álláspontja az, hogy az emberélet a fogamzással kezdődik, és a magzatra mint teljes értékű emberi lényre is vonatkozik az alapjogok lényeges tartalma korlátozásának az Alkotmány 8. § (2) bekezdésébe foglalt tartalma.
- b) Hasonló okokból alkalmazandónak tartják a magzatra az Alkotmány 66. § (2), illetve 67. § (1) bekezdésének a gyermekek védelmére, valamint a 70/D. § (1) bekezdésének a lehető

legmagasabb szintű testi és lelki egészséghez való jogra vonatkozó előírásait is; ezekkel pedig a kifogásolt jogszabályok ellentétesek.

- c) A magzattal szembeni alkotmányellenes megkülönböztetésnek tartják, hogy élete nem részesül más életekkel azonos védelemben [Alkotmány 70/A. § (1) bekezdés].
- d) Az abortusz megengedettsége e felfogások szerint ellentétes az Alkotmánynak az emberi jogképességet biztosító 56. §-ával is.
- e) Alkotmányellenesnek tartják az indítványozók a támadott jogszabályokat azért is, mert azok - bár az Alkotmány 35. § (2) bekezdése szerint a Kormány rendelete nem lehet ellentétes törvénnyel -több törvényi szintű büntetőjogi, polgári jogi és családjogi rendelkezést sértenek.
- f) A terhességmegszakításra vonatkozó szabályok nem biztosítják az orvos és más egészségügyi alkalmazottak részére a beavatkozás megtagadásának lehetőségét, ezért sértik az Alkotmány 60. §-ában biztosított lelkiismereti szabadságot.

Az Alkotmánybíróság határozottan rámutatott arra, hogy az abortusz megítélésénél *három alapvető jog feszül egymásnak, ill. versengenek egymással a saját érvényesülésükért*. Ezek szerint;

Az anya *önrendelkezési joga* az abortusz melletti legerősebb, s - számos külföldi alkotmánybírószági ítélet nyomán is -immár klasszikus érv. A magzat melletti klasszikus érv viszont az, hogy az *élethez való jogból* származó állami kötelezettséget az élet védelmére ki lehet terjeszteni a magzatra anélkül, hogy a magzat jogalanyiságáról döntenénk.

Az élethez való jog és a méltósághoz (önrendelkezéshez) való jog összefüggése az abortusszal valóban megköveteli, hogy a terhességmegszakításról törvény rendelkezzen. Az abortusz szabályozása ugyanis ezt a két alapvető jogot minden esetben és lényegesen érinti azáltal, hogy a terhességmegszakítással kapcsolatban, mind az önrendelkezési jog érve, mind pedig az emberi élet objektív védelmére való hivatkozás a magzat jogalanyiságának hallgatólagos tagadását feltételezi. Ha ugyanis a magzatnak alanyi joga van az élethez, egyrészt az anya önrendelkezési joga nem, illetőleg csak annyira jöhet szóba, mint - egy hasonló súlyú korlátozást okozó - másik emberrel kapcsolatban; másrészt az élethez való jog relatív védelme többé nem elégséges. Csakis ebben az

összefüggésben teszi feltétlenül szükségessé akár az önrendelkezési jog, akár az állam *életvédelmi kötelessége* az abortusz törvényi szintű szabályozását.

Az Alkotmány 54. § (1) bekezdése egyrészt „minden ember” számára garantálja az élethez való alanyi jogot, másrészt - a 8. § (1) bekezdésével összhangban - „az állam elsőrendű kötelességévé” teszi az emberi élet védelmét. Az állam kötelessége az alapvető jogok „tiszteletben tartására és védelmére” a szubjektív alapjogokkal kapcsolatban nem merül ki abban, hogy tartózkodnia kell megsértésüktől, hanem magában foglalja azt is, hogy gondoskodnia kell az érvényesülésükhöz szükséges feltételekről.

A magzat jogalanyiségének kérdése az Alkotmány értelmezésével nem dönthető el. Ezért az Alkotmánybíróság csak a magzat jogalanyiságáról való törvényhozói döntés után, és attól függően mondhat érdemi véleményt az abortusz adott szabályozásának alkotmányosságáról.

Az, hogy a hatályos jog szerint a magzat nem jogalany, semmivel sem járul hozzá a kérdés megoldásához. Az indítványok egy része ugyanis éppen ennek a helyzetnek az alkotmányosságát teszi kérdésessé, amikor azt állítja, hogy az Alkotmány szerint az alapjogok alanyai - a „mindenki”, „minden ember” - közé, ahol ez értelemszerűen lehetséges, a *magzat is beletartozik*.

A jogképeség olyan végletes absztrakció, amelyben már nincs semmi kizárólagosan emberi. A jogképeség formális minőség. Minden embernek jogképesnek kell lennie, de jogképes nemcsak az ember lehet. A jog az emberen kívül is bármit jogalannyá, „személlyé” nyilváníthat.

Ezért az ember jogi alaphelyzetéhez hozzátartozik két „tartalmi” alapjog is, amely a jogképeség formális kategóriáját kitölti, és a „személy” emberi minőségét kifejezi: az élethez és az emberi méltósághoz való jog. Az *emberi méltósághoz való jog* azt jelenti, hogy van az egyén autonómiájának, önrendelkezésének egy olyan, mindenki más rendelkezése alól kivont magja, amelynél fogva - a klasszikus megfogalmazás szerint - *az ember alany marad*, s nem válhat eszközzé vagy tárggyá. A méltósághoz való jognak ez a felfogása különbözteti meg az embert a jogi személyektől, amelyek teljesen szabályozás alá vonhatók, nincs „érinthetetlen” lényegük. A méltóság az emberi étellel eleve együttjáró minőség, amely oszthatatlan és korlátozhatatlan, s ezért minden emberre nézve egyenlő. Az egyenlő méltósághoz való jog az élethez való joggal

egységben azt biztosítja, hogy ne lehessen emberi életek értéke között *jogilag különbséget* tenni. Emberi méltósága és élete mindenkinek érinthetetlen, aki ember, függetlenül fizikai és szellemi fejlettségétől, illetve állapotától, és attól is, hogy emberi lehetőségéből mennyit valósított meg, és miért annyit. Egyetlen ember élethez való jogáról sem beszélhetünk úgy, hogy ne értenénk bele az élethez és méltósághoz való alanyi jogát. Az államnak az élethez való jogot biztosító kötelezettségei csupán ehhez járulnak, de a szubjektív jogot nem pótolják, s anélkül, tehát csak önmagukban, az élő emberekre nézve értelmetlenek is.

A *terhességmegszakítás* esetében viszont nem az a kérdés, hogy a sajátosan emberi jogállást megalapozó jogok feltétlenek-e vagy korlátozhatók, hanem arról az *előkérdésről* van szó, hogy a magzat ember-e, azaz alanya lehet-e ezeknek a jogoknak.

A *magzat a magyar jog szerint nem jogalany*. Más kérdés, hogy a Büntető Törvénykönyv védi a magzat érdekét azzal, hogy a magzatelhajtást bűncselekménnyé nyilvánítja. Más kérdés az is, hogy a Polgári Törvénykönyv gondoskodik a megszületendő gyermek érdekeiről, s ezt technikailag a magzat jogképességének az élveszületés feltételéhez kötött elismerésével oldja meg. Ez a módszer alkalmas arra, hogy a gyermek vagyoni érdekeit a megszületéséig fennálló függő jogi helyzettel biztosítsák. A *feltételes jogképesség* nem alkalmas azonban az abortusz problémájának megoldására. A magzat élethez - gyakorlatilag a megszületéshez - való jogát nem lehet a megszületés feltételétől függővé tenni.

Végezetül az Alkotmánybíróság rámutat azokra az alkotmányos keretekre, amelyek - a törvényhozónak a magzat jogalanyiságára vonatkozó döntésétől függően - az abortusz alkotmányos szabályozásának lehetőségeit behatárolják. A testület részletkérdésekben *nem köti meg* a törvényalkotást, viszont *alapjaiban ki nem kerülhetően körvonalazza az új rendszer elemeit*. Így a törvényhozó két utat járhat:

1. Ha a törvényhozó úgy határoz, hogy a magzat jogilag ember, tehát olyan jogalany, akit megillet az élethez és méltósághoz való alanyi jog, akkor terhességmegszakítás is kizárólag azokban az esetekben végezhető, amelyekre nézve a jog eltűri az emberi életek közötti választást, és ennek megfelelően nem is bünteti az emberi élet kioltását. Ez gyakorlatilag a „végszükségi indikáció” legalizálása.

2. Ha a törvényhozó úgy dönt, hogy a magzat jogilag nem ember, azaz nem jogalany az Alkotmány 56. §-a értelmében, és nem illeti meg az élethez és méltósághoz való alanyi jog, akkor az Alkotmánnyal összhangban nemcsak lehetséges, de kötelező is a magzati élet védelmére vonatkozó állami kötelezettség mérlegelése az anya önrendelkezési jogával, valamint más alapjogaival szemben. Hogy az állam életvédő kötelezettségének valamely alkotmányos jog - elsősorban az anya személyiségi joga - hol szab határt, olyan kérdés, amelyre a válasz az Alkotmányból közvetlenül nem vezethető le.

Az Alkotmánybíróság a fent felvázolt *határozatával* lefektette a magzatvédelem és a terhességmegszakítás elvi kereteit, alapjait, s ezzel „előkészítette az utat” a törvényhozás számára egy jogállamiság követelményeinek megfelelő *új törvény* megalkotásához. Így született meg a 1992. évi LXXIX. sz. tv. a magzat védelméről.

A törvény pozitív előremutató elemei:

- 1) A jogszabály először emelte törvényi szintre a terhességmegszakítás szabályozását, ezzel véget vetett a több évtizedes alkotmányellenes alacsonyszintű szabályozásnak.
- 2) Deklarálja, hogy:” a fogantatástól induló magzati élet tiszteletet és védelmet érdemel, és a terhességmegszakítás nem a családtervezés és a születésszabályozás eszköze.”
- 3) Mikor a *jogszabályok* a várandósági pótlék összegét a már élő gyermekre figyelemmel állapítják meg, *de facto emberként* veszik számba a méhmagzatokat.
- 4) Az állam kötelességévé teszi a felvilágosítást, s bevezeti a terhességmegszakítás előtti tájékoztatást - igaz csak a „súlyos válsághelyzet” esetén, s ebben mellőzve a magzatvédelmi szempontokat.
- 5) Bevezeti a terhességmegszakítási kérelem benyújtását követő 3 napos „gondolkodási időt” a terhességmegszakítás előtt.
- 6) Kimondja az orvosok és egészségügyi dolgozók lelkiismereti szabadságát: ha korlátozottan is - a terhességmegszakítási eljárásban.

A törvényhozó az Alkotmánybíróság határozata alapján „indikációs modellt” alkotott. A törvény 6§(1) a-c pontjaiban meghatározott terhességmegszakítási okok *objektívizálhatók, bizonyíthatók*.

Ezen esetek: A terhesség a 12. hétig szakítható meg, ha azt az állapotos nő egészségét súlyosan veszélyeztető ok indokolja; ha a magzat orvosiilag valószínűsíthetően súlyos fogyatékoságban vagy egyéb károsodásban szenved; ha a terhesség bűncselekmény következménye.

Ezen okok a társadalom jelenlegi erkölcsi-tudati állapotában talán elfogadhatók. Ezzel szemben (6.§ (1)bek. 4. pontban lévő) a „súlyos válsághelyzet” a teljes *szubjektivitás* talaján áll. Mivel ezt a helyzetet teljes egészében a nő határozza meg, ezzel a törvényhozó - bár formailag eleget tesz az indikációs modell követelményének - a terhességmegszakítási okok számát végtelen nagyságrendűre növelte. Így a jogalkotó szembe került az Alkotmánybíróság határozatának több megállapításával - a magzatnak a testület alkotmányértelmezése szerint a megkívánt minimális védelmet sem biztosította, pedig az „állam objektív kötelességéből az élet védelmébe az következik, hogy nem engedheti meg az indok nélküli abortuszt”. A törvényhozó gyakorlatilag is szembe került a 6.§ (1) a-c. pontokban megalkotott indikációkkal. Ezekben az esetekben ugyanis a terhességmegszakítás okát *bizonyítani kell*, míg a válsághelyzet esetén elegendő a puszta kijelentés. „A súlyos válsághelyzet fennállását az állapotos nő a kérő lap aláírásával igazolja.” Ezzel a jogalkotó a fenti esetben teljesen lemond a magzati élet védelméről, és ezzel az indikációval gyakorlatilag bevezeti a *szabad abortuszt, a határidő modellt*. A súlyos válsághelyzet így *diszkriminációt* jelent a méhmagzatok és az állapotos nők között és szemben áll az Alkotmánybíróság határozatával.

A terhességmegszakítás szempontjából a méhmagzat helyzetére a következő háromféle megoldás kínálkozik:

- 1) hagyományos, természetjogi megközelítés (két változatban)
- 2) abortuszengedő megoldás (két változatban)
- 3) diktatórikus megoldás (fasiszta és kommunista pártállami megoldások, önkényesen szigorú vagy önkényesen engedékeny formában)

⁷ Jobbágyi Gábor: A méhmagzat jogállása, életjoga s védelme a terhességmegszakítás ellen; Magyar Jog, 1993/8.szám 475-482. oldal

1. A) Ez a megközelítés az általános emberi jogokból kiindulva állítja, hogy az élethez való jog minden embert megillet, s az emberfogalomba a magzat is beletartozik fogamzástól kezdve. Az élethez való jog abszolút, korlátozni nem lehet, vele szemben csak hasonló jog versenyezhet. Így a terhességmegszakítás csak az anya életveszélye esetén engedhető meg. *A méhmagzat fogamzásától kezdve emberi személy, akit fogamzásától kezdve megillet a teljes jogképesség, jogai a megszületett emberével azonosak. A magzat fejlődése folyamatos, nincsenek benne jogilag elkülöníthető szakaszok. E nézőpontból minden magzatelhajtás szándékos emberölés (gyilkosság).* Lényegében ezt az álláspontot vallja a római-zsidó-keresztény jogrendszer az ókorban, ill. a középkorban.

Ezen álláspont támadható azonban, mert:

a) Az irányzat nehezen tudja feloldani a kétségtelen marginális konfliktushelyzeteket. (Pl. megerősített gyereklány, vagy életképtelen magzat esetében szülési kötelezettség).

b) A magzat teljes jogalanyiségének - elméletileg - abszurd következményei lehetnek, ha az elvet következetesen képviseljük (pl. magzatkeresztelő, spontán vetélt magzatok temetése stb.) Ezen irányzatnál komoly elvi-gyakorlati élel felmerül bizonyos „fogamzásgátlóként” ismert eljárások jogszerűtlensége, melyek valójában „ magzatelhajtási „ módszerek (pl. spirál, hormonális „fogamzásgátlók” egy része stb.).

1.B) A magzat „potenciális élet”, „emberi élet, érték”. Ez a - szintén hagyományos - nézet sok rokon vonást mutat az előzővel. (Pl. fogamzáskori életkezdés, folyamatos, ugrás nélküli magzati fejlődés , a magzat életjoga stb.). Egyetlen, de döntő különbség, hogy *nem ismeri el a magzat teljes jogképességét, személy voltát.* Vallja, hogy a terhességmegszakításnál „emberi élet” pusztul el, de az anya védelmét (önrendelkezési jogát) védendőnek tartja meghatározott, szűk körű terhességmegszakítási indikációk esetében. *Ezen álláspont következménye, hogy a terhességmegszakítás nem „emberölés”, hanem „magzatelhajtás”.* Ez a nézetrendszer kikerüli a gyakorlati határhelyzetek csapdáját azzal, hogy a szélsőséges helyzetekben *enged*, elismeri az anya

magasabb szinten álló érdekét, „jogát”, bizonyos pontosan körülírt eseteknél. Lényegében ez a rendszer érvényesül a nyugat-európai „indikációs modelleknél”.

Ezen álláspont azonban:

- a) Megkerüli a méhmagzat jogalanyiségének kérdését, ugyanakkor jogot ad a méhmagzatnak.
- b) Nehezen védhető támadások érik az abortuszengedő oldalról a kétségtelenül meglévő, viszonylagos következetlensége miatt. Nevezetesen; *diszkriminál* ezen álláspont, amikor bizonyos esetekben megengedi egyes méhmagzatok „életének” megszakítását.

- 2. A) A következetesen *abortuszengedő* nézetrendszer tagadja a méhmagzat bármiféle önálló létét, jogát. A magzat a fogamzástól kezdve a születés pillanatáig *az anyatest része*, a terhességmegszakítás minden esetében a nő szuverén módon „rendelkezik testével”, vagyis korlátozhatatlan joga van az abortuszhoz. *Az abortuszjog az önrendelkezési jog szerves része, korlátozhatatlan az állam és az apa részéről.* A nőt semmilyen körülmények között nem lehet szülésre kötelezni, mert ez a nemek között diszkriminációt jelent.

Kritikai észrevételek:

Mivel következetesen végigviszi álláspontját, lehetővé teszi a méhen kívüli életre abszolút érett, egészséges magzatok korlátlan elpusztítását. Így a széles közvélemény előtt egyértelműen feltétel nélküli „emberölést” engedélyez a nőknek; semmilyen magzati jogot, érdeket nem véd a születésig, ezáltal nagyon súlyos elméleti ellentmondásokba is kerül. (A feldarabolt, abszolút érett magzatokat bemutató képek az USA-beli „Pro Life mozgalom fő érvét jelentik!)

- 2.B) *A mérsékelten abortuszengedő álláspont* felméri a szülésig való korlátlan magzatpusztítás elméleti támadhatóságát. Ezt azzal kívánja kivédeni, hogy a terhesség előrehaladtával - 3 szakaszra bontottan - *fokozatos magzatvédelmet épít fel*. Ennek lényege, hogy az *első trimeszterben* következetesen tagadja a magzat emberi mivoltát, így egyedül az önrendelkezési jog az irányadó, *a második trimeszterben* bizonytalan a magzat státusa, ezért csak szigorú indok esetén szakítható meg a terhesség, *az utolsó trimeszterben* (mikor már esély van az önálló életre, s a magzat

lényegében ember) csak az anya életveszélye teszi megengedhetővé a terhességmegszakítást. Ezen álláspont kritikája abban sűrítendő, hogy orvosilag, jogilag nem szakaszolható a méhmagzat élete; minőségileg nem lehet különbséget tenni a szakaszok között, ez diszkriminációt jelent, melynek beláthatatlan következményei lehetnek az élőkre is (pl. az eutanázia legalizációjánál).

A hagyományos természetjogi és az abortuszengedő álláspont közös eleme, hogy a terhességmegszakítást mindkét irányzat „rossz”-nak tartja, így a tekintetben nincs köztük vita, hogy felvilágosításra, megelőzésre feltétlenül szükség van. Ezen közös vonás következménye, hogy a terhességmegszakítások számát tekintve nincs lényeges különbség a liberális (határidő modell) és a hagyományos (indikációs modell) jogszemléletét követő országok között.

3.A) *A diktatórikus megoldások közös jellemzője, hogy nem ismerik el sem a méhmagzat jogát, sem a nő önrendelkezési jogát, ennél fogva ezen rendszereknél fel sem merül a két jog összeütközésének problémája, és a legalizált terhességmegszakítás intézményét valamilyen állami célnak rendelék alá. (Fajnemésítés, népességszaporítás vagy szociális gondok megoldása) A szélsőségesen szigorú diktatórikus abortuszpolitika esetén a legkeményebb büntetőjogi eszközökkel igyekeznek visszaszorítani az illegális terhességmegszakítást; általában a fő cél a népességnövelés, ezért tilos a fogamzásgátlás is. A születési arányszám növelése önmagában is sikermutató. A diktatórikus módszerek miatt nagyszámú az illegális abortusz, tragikus következményekkel. Ez a modell érvényesült a fasiszta Németországban, a „Ceaucescu”- Romániában, a „Ratkó-Rákosi”-féle Magyarországon.*

3.B) *A szélsőségesen engedékeny diktatórikus abortuszpolitika a szociális gondok megoldását, az életszínvonal növelését célozza. Ezt a politikát horribilis nagyságú legális abortusz jellemzi tragikus egészségügyi, demográfiai következményekkel. (Pl. Szovjetunió, Magyarország 1956 után.)*

A diktatórikus megoldások és a jogállami hagyományos alapú, ill. liberális megoldások közé éles választóvonal húzható; a pártállami variációk nem mutatnak rokonságot egyik jogállami megoldással sem. Így súlyos elméleti hiba azonosítani a jogállami „engedékeny” modellt a diktatórikus „engedékeny” formával, de nem azonos a jogállami „konzervatív” megoldás sem a

diktatórikus „szigorú” modellel. Ezen diktatórikus megoldások minden formájukban elvetendőek, vitaalapot nem képezhetnek a jogi-erkölcsi alap teljes hiánya, s az elfogadhatatlan végrehajtási módszerek miatt.

A méhmagzat jogai

Mivel a magzat alakulóban lévő emberi személy, jogképessége még nem teljes, nem azonos az élő emberével. *Elvileg* minden jog megilleti a méhmagzatot, ami az élő embert megilleti, *gyakorlatilag* az ideiglenes jogképességre tekintettel, a jogok egy részénél nyilvánvalóan célszerű bevárni a szülést.(pl. névjog stb.)

Ennek ellenére vannak jogok, melyek a fogamzástól kezdve folyamatosan megilletik a méhmagzatot. A méhmagzat jogai *személyi jogok és vagyoni jogok lehetnek.**

1. A méhmagzat személyi jogai.

a) Jog az élethez, mint a legfontosabb alapjog.

Azt jelenti, hogy a méhmagzatnak fogamzásától kezdve joga van megszületni, s a jogrendszernek védelmet kell nyújtania ezen jog oltalmára. A terhességet semmiként nem lehet „szabadon” megszakítani, s mivel „emberi élet” pusztul el a terhességmegszakításnál, erre az állam csak *nagyon súlyos, méltányolható „ok”* esetében adhat lehetőséget. Ezen nézet helyessége adódik abból, hogy a méhmagzat *életjoga* ugyanúgy, mint az élő embernél - *korlátozhatatlan alapjog*. (Itt meg kell említeniünk, hogy a gyakorlat a legutóbbi időben néhány esetben nevesítette már a méhmagzat életjogát. Az egyik esetben egy, a klinikai halál állapotában lévő terhes asszony életének a magzat megszületéséig való mesterséges fenntartása mellett döntöttek. A másik esetben egy házaspár vallási okokból nem akart hozzájárulni a császármetszéshez, azonban akut életveszélybe került az anya és a magzat élete is. A bíróság feljogosította az orvosokat a műtét elvégzésére.(Mindkét esetben a döntés alapja a méhmagzat önálló életjoga volt.)

b) Jog a méltósághoz.

* Jobbágyi Gábor: A méhmagzat életjoga - Az abortuszlegalizáció konfliktusa, kiadásért felelős: Pacem In Utero Egyesület, Budapest 1994. 195-197. oldal

A méhmagzat nem dolog, nem tárgy, hanem emberi személyiséget hordozó, alakulóban lévő emberi személy. A magzatot sem anyaméhben belül, sem az anyaméhben kívül nem lehet öncélú kísérletezésnek, orvosi beavatkozásnak alávetni. Minden méhmagzaton végzett orvosi beavatkozásnak az adott, egyedi magzat javát, érdekét kell szolgálnia. Nem lehet genetikailag alacsonyabb rendűnek, hibásnak vélt magzatokat elpusztítani. A genetikai okból végzett terhességmegszakítás kizárólag a méhen kívüli életképtelenség esetén indokolt. Nem fogadható el a genetikai ok „valószínűsítése”, mert ezzel egészséges magzatok elpusztítását lehetséges legalizálni. „Az egészségesen születés joga” (Czeizel Endre) kizárólag mint a méhmagzatot megillető jog fogható fel, s gyógyításra való jogot jelent. Ez a jog semmiképpen sem fogható fel úgy, mint a szülőket vagy az orvost megillető jog a méhmagzat elpusztítására, genetikai elváltozás esetén.

c) *Az egészséghez való jog.*

Az előzőek szerint a méhen belüli háborítatlan fejlődést jelent s azt, hogy orvosi beavatkozás csak az adott egyedi méhmagzat érdekében történhet.

2. Vagyoni jogok.

a) Öröklési képesség. A méhmagzatnak az élveszületéstől függő öröklési képességét a fogamzástól kezdve lényegében soha nem vitatta a magyar jogrendszer.

b) „Igényképesség”. A méhmagzatnak nyilvánvalóan igénye van *tartásra*, arra, hogy *anyját terhessége idején kíméljék, kedvezményekben részesítsék*; ezekre az anyának azért van joga, mert a méhmagzat létezik. A méhmagzatnak *kárigénye* is lehet. Erre két vonatkozásban kerülhet sor; egyrészt ha tartásra kötelezett apja meghal egy károkozó, felróható jogellenes magatartástól, másrészt ha az anyját a terhesség alatt olyan jogtalan behatás (pl. testi sértés) éri, melytől a méhmagzat egészsége maradandó károsodást szenved.

c) „Címzettképesség” bizonyos jogügyleteknél.

Nehéz lenne elvitatni azon adásvételi, ajándékozási jogügyletek érvényességét, melyeket a születés előtt a méhmagzat javára kötnek (ágy-, ruhavásárlás stb.). Ebből következik, hogy

bizonyos jogügyletek „címzettje” lehet a méhmagzat különösen *adásvétel, ajándékozás, biztosítás* esetén. Természetesen a vagyoni jogok csak „váromány” formájában jelentkeznek, szemben a személyiségi jogokkal. A méhmagzat részére nem lehet „teljesíteni”, bár esetleg a törvényes képviselő (szülő, gondnok) elfogadhatja a teljesítést, de az is csak „váromány”.

A fenti gondolatokból megállapítható, hogy minden jogrendszer a *cselekvőképességi korlátozások felállításával ténylegesen jogképességi korlátokat állít fel*. A hatályos magyar jogban ilyennek tekinthetjük pl. a házasságkötés életkorhoz kötését, vagy a gyámhatóság jóváhagyásával is semmis jogügyleteket. Abszurd jogilag magzatkeresztelőről beszélni, mint ahogy az egy hónapos gyermek házasságkötéséről is; holott mindkettő ténylegesen jogképességi korlátot jelent. *Ezért elfogadható a magzat jogképességének - az ideiglenességből adódó - bizonyos ésszerű, szűk körű korlátozása a születésig, ugyanúgy, mint a fenti példa alapján gyermekeknél is előfordul.*

Bibliográfia - A felhasznált irodalom

Jobbágyi Gábor: A méhmagzat életjoga - Az abortuszlegalizáció konfliktusa
Bp. 1994.

Kiadásért felelős: Pacem In Utero Egyesület

Kiss János: Az abortuszról / Érvek és ellenérvek /
Cserépfalvi könyvkiadó, 1992

Tarr György: Jog az élethez
Magyar Jog; 1989/12.szám (oldalszám:1092-1107)

Czine Gábor: Az abortusz és jogi szabályozás lehetősége
Magyar Jog;1992/2.szám (oldalszám:80-85)

Ficzeréné Dr. Sirkó Alexandra: Problémák és tendenciák az abortusz alkotmányos és jogi szabályozásában
Magyar Jog; 1992/10.szám (oldalszám:602-606)

Jobbágyi Gábor: A méhmagzat jogi helyzete és védelme a terhességmegszakítás ellen az ókori és középkori jogokban
Magyar Jog;1993/4.szám (oldalszám:8-17)

Jobbágyi Gábor: A méhmagzat jogképessége és életjoga a magyar jogban
Magyar Jog;1993/5.szám (oldalszám:399-405)

Jobbágyi Gábor: A méhmagzat jogállása, életjoga és védelme a terhességmegszakítás ellen
Magyar Jog; 1993/8.szám (oldalszám:475-482)

Jobbágyi Gábor: A méhmagzat életjogának orvosi, erkölcsi megalapozottsága

Magyar Jog; Megjelenés alatt

Molnárfi Tibor: Az abortusz teológiai megfontolás tükrében

Jel;1992/2.szám (oldalszám:46-49)

Balázs Pál: Miért tragédia az abortusz

Vigilia; 1989.04. (oldalszám:248-255)

Reuss András: A művi abortusz - etikai összefüggésekben

Diakonia;1989.05. (oldalszám:38-49)

Andorka Rudolf: Gondolatok a népesedéspolitika „jó” és „rossz” eszközeiről

Magyar Tudomány;1990/2.szám (oldalszám:150)

Andorka Rudolf: A művi abortusz -a demográfia nézőpontjából

Diakonia;1991.09. (oldalszám:50-52)

Bizik László: A művi abortusz -lelkipásztori összefüggésben

Diakonia;1991.09. (oldalszám:53-55)

Gündisch, Somos: Gyereklány ne szüljön -vitatják a bírói ítéletet / Tartalom: 13 éves terhes gyermek abortusz ügye a bajai bíróság előtt /

Vasárnapi hírek;1998.03.22. (oldalszám:3)

László Dóra: Életbevágó kérdések

Magyar Nemzet;1998.03.24. (oldalszám:40.)

Az abortusz történet vége / 13 éves dávodi kislány/

Népszava;1998.03.27. (oldalszám:1)

Elek István: Még egyszer a dávodi ügyről

Magyar Nemzet;1998.04.25. (oldalszám:8)

Nagy N. Péter: A bajai ítéleterő kritikája

Népszabadság;1998.05.23. (oldalszám:30)

Radó Anna: Másodfokra várva

Magyar Hírlap;1998.03.30 (oldalszám:6)

Kovács Judit: Emberke perli anyukát

Magyar Nemzet;1998.08.28. (oldalszám:7)

Újra az Alkotmánybíróság elé kerül az abortuszügy

Napi Magyarország;1998.03.28. (oldalszám:3)

Czizmadia Rudolf: Menj, de többé ne vétkezzél

Igen;1992/18.szám (oldalszám:22)

Komárom János: Sötétülő lelkiismeret

Igen;1993/22.szám (oldalszám:14)

Kecskés János: Szent Abortusz Ünnepe

Demokrata;1998/15.szám (oldalszám:32.37)

Az abortusz ügy -jogi eset Magyar Narancs;1998.04.02. (oldalszám:18-20)

Neményi Mária: „Abortusz 91”

Kritika;1991/10.szám (oldalszám:330)

Törő Károly: A meg nem született magzat jogi védelme

Magyar Tudomány;1990/7.szám (oldalszám:845-853)

Péter Orsolya: „Nono Mense Nasci”

A várandóság időtartamának jogi kérdései az antik Róma gondolatvilágában

Jogtudományi Közlöny;1991/7-8.szám (oldalszám:125-137)

Kim Lane Scheppele: Európai Alkotmányos Konszenzus az abortuszról

Fundamentum;1998/3.szám (oldalszám:114-133)

64/1991 (XII.17.) Alkotmánybírósági Határozat

Jobbágyi Gábor: Az Alkotmánybíróság történelmi döntése a magzat jogi helyzetéről és a terhességmegszakításról

Jogtudományi Közlöny;1992/7-8.szám (oldalszám:310)

A magzat védelméről szóló: 1992.évi LXXIX.tv.

48/1998. (XI.23.) Alkotmánybírósági Határozat

¹ Magyary - Kossa Gyula: Magyar orvosi emlékek III. Budapest 41,42 old. 50. pont